

УДК 327.5(4-191.2)

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-3\(75\)-11](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-3(75)-11)

Дарина СЕХ

аспірантка факультету міжнародних відносин, кафедра міжнародних відносин і дипломатичної служби, Львівський національний університет

імені Івана Франка, Darynka_Sekh@ukr.net

ORCID: 0009-0006-2963-587X

МІЖМОР'Я ТА БЕЗПЕКА СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА: ПЕРСПЕКТИВИ І ВИКЛИКИ

Стаття спрямована на дослідження концепції «Міжмор'я» як потенційного механізму для посилення безпеки країн Центральної та Східної Європи в умовах сучасних геополітичних викликів, зокрема, агресії з боку Російської Федерації. Особливу увагу приділяється ролі цієї концепції в забезпеченні регіональної безпеки та енергетичної незалежності країн-учасниць.

Методологія. У роботі використано комплекс методів дослідження, включно з історичним та порівняльним аналізом. Застосовано системний підхід до вивчення історичного розвитку концепції «Міжмор'я» від її початкової ідеї до сучасного контексту. Також було проведено аналіз актуальних безпекових та економічних загроз для країн регіону, а також оцінено геополітичні виклики та можливості для співпраці країн-учасниць.

Наукова новизна. Дослідження дозволяє поглибити розуміння сучасної ролі концепції «Міжмор'я» у геополітичному середовищі Центральної та Східної Європи. На основі аналізу поточних викликів та перспектив безпекової ситуації в регіоні визначено нові шляхи розвитку співпраці між країнами-учасницями. У роботі обґрунтовано можливість використання «Міжмор'я» не лише як оборонного альянсу, а й як платформи для економічної інтеграції, енергетичної диверсифікації та політичної співпраці.

Висновки. Концепція «Міжмор'я» має значний потенціал для посилення безпеки країн Центральної та Східної Європи. Створення регіонального альянсу може сприяти більшій незалежності цих держав у прийнятті рішень щодо національної безпеки та енергетичної політики. Однак реалізація цієї концепції залежить від подолання політичних розбіжностей між країнами-учасницями, а також від економічної підтримки міжнародних організацій, таких як ЄС і НАТО. Дослідження підкреслює необхідність тіснішої координації в оборонних питаннях, розвиток спільних інфраструктурних проектів та поглиблення дипломатичної інтеграції для забезпечення стійкості регіону до зовнішніх загроз.

Ключові слова: Міжмор'я, регіональна безпека, Східне партнерство, енергетична незалежність, Центральна та Східна Європа, міжнародна співпраця, Росія.

Daryna Sekh. INTERMARIUM AND THE SECURITY OF THE EASTERN PARTNERSHIP: PERSPECTIVES AND CHALLENGES

This paper aims to explore the concept of the «Intermarium» as a potential mechanism for strengthening the security of Central and Eastern European countries in the face of modern geopolitical challenges, particularly Russian aggression. Special attention is paid to the role of this concept in ensuring regional security and energy independence for the participating countries.

Methodology. The research employs a combination of methods, including historical and comparative analysis. A systematic approach was taken to examine the historical evolution of the «Intermarium» concept from its initial formulation to its relevance in the current geopolitical context. The study also provides an analysis of contemporary security and economic threats to the countries in the region, as well as an assessment of the geopolitical challenges and cooperation opportunities among the participating states.

Scientific novelty. This study enhances the understanding of the modern role of the «Intermarium» concept within the geopolitical landscape of Central and Eastern Europe. Based on the analysis of current challenges and security dynamics in the region, new avenues for cooperation between the participating countries are identified. The paper argues that the «Intermarium» can be used not only as a defense alliance but also as a platform for economic integration, energy diversification, and political cooperation.

Conclusions. The «Intermarium» concept holds significant potential for enhancing the security of Central and Eastern European countries. The creation of a regional alliance could help these nations achieve greater independence in making decisions related to national security and energy policy. However, the realization of this concept depends on overcoming political differences between the member states and securing economic support from international organizations such as the EU and NATO. The research highlights the need for closer coordination on defense issues, the development of joint infrastructure projects, and deeper diplomatic integration to ensure the region's resilience to external threats.

Key words: Intermarium, regional security, Eastern Partnership, energy independence, Central and Eastern Europe, international cooperation, Russia.

Постановка проблеми. З моменту розпаду Радянського Союзу країни Центральної та Східної Європи зіткнулися з численними

геополітичними викликами, зокрема загрозою відновлення російського впливу в регіоні. Події останніх десятиліть, такі як агресія Росії

проти України, окупація частини територій Грузії та постійні напади на суверенітет Молдови, підкреслюють вразливість цих країн до зовнішніх загроз. У цьому контексті Європейський Союз і НАТО відіграють важливу роль у зміцненні регіональної безпеки, однак ці структури не завжди встигають реагувати на швидкі зміни геополітичної ситуації.

Однією з відповідей на ці загрози може стати регіональний альянс на кшталт Балто-Чорноморського союзу або концепція «Міжмор'я». Ідея такого союзу полягає в об'єднанні країн, розташованих між Балтійським та Чорним морями, для створення потужного оборонного та економічного блоку. Це дозволить протистояти агресії з боку Росії, забезпечуючи країнам-учасникам більшу незалежність у прийнятті рішень і захисті своїх національних інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція «Міжмор'я» не є новою. Вперше вона була запропонована Юзефом Пілсудським у 1920-х роках як відповідь на загрози з боку Німеччини та Радянської Росії. Незважаючи на історичні виклики, які перешкодили реалізації цієї ідеї, вона знову стала актуальною після анексії Криму Росією у 2014 році. Наукові дослідження свідчать про те, що сучасна версія "Міжмор'я" може стати ефективним інструментом для протидії сучасним геополітичним загрозам, зокрема російській агресії. Проте залишається низка невирішених питань, зокрема політичні розбіжності між учасниками та відсутність спільної стратегії в енергетичній та безпековій сферах.

Формулювання мети статті. Метою цієї статті є дослідження сучасної ролі концепції «Міжмор'я» у зміцненні безпеки країн Центральної та Східної Європи, з акцентом на виклики, які постають перед учасниками ініціативи в контексті російської агресії.

Виклад основного матеріалу дослідження. З моменту розпаду Радянського Союзу країни Центральної та Східної Європи зіткнулися з численними геополітичними викликами, зокрема загрозою відновлення російського впливу в регіоні. Події останніх десятиліть, такі як агресія Росії проти України, окупація частини територій Грузії та постійні напади на суверенітет Молдови, підкреслюють вразливість цих країн до зовнішніх загроз. У цьому контексті Європейський Союз і НАТО відіграють важливу роль у зміцненні регіональної безпеки, однак ці структури не завжди встигають реагувати на швидкі зміни геополітичної ситуації [1, с.53-67].

Однією з відповідей на ці загрози може стати регіональний альянс на кшталт Балто-Чорно-

морського союзу або концепція «Міжмор'я». Ідея такого союзу полягає в об'єднанні країн, розташованих між Балтійським та Чорним морями, для створення потужного оборонного та економічного блоку. Це дозволить протистояти агресії з боку Росії, забезпечуючи країнам-учасникам більшу незалежність у прийнятті рішень і захисті своїх національних інтересів [3, с. 67-78].

Концепція «Міжмор'я» не є новою. Вперше вона була запропонована Юзефом Пілсудським у 1920-х роках як відповідь на загрози з боку Німеччини та Радянської Росії. Відтоді ідея зазнавала численних змін, але її актуальність зросла після подій 2014 року, коли анексія Криму Росією та війна на сході України змінили регіональний баланс сил [9].

Історичний розвиток концепції «Міжмор'я». Ідея створення союзу між країнами Центральної та Східної Європи, який отримав назву «Міжмор'я», була вперше запропонована Юзефом Пілсудським у міжвоєнний період. Пілсудський прагнув створити федерацію держав, яка б об'єднувала Польщу, Литву, Україну, Білорусь та інші країни регіону для протидії імперіалістичним амбіціям Радянського Союзу та Німеччини. Ця ініціатива мала на меті не тільки зміцнення обороноздатності, але й економічну інтеграцію країн [6, с. 36-49].

Проте історичні реалії міжвоєнного періоду завадили реалізації цього проекту. По-перше, більшість країн Центральної Європи були надто слабкими, щоб створити ефективну коаліцію, здатну протистояти великим державам. Вони потребували зовнішньої підтримки, якої на той момент не могли отримати. По-друге, між самими учасниками існували значні політичні розбіжності та територіальні суперечки, зокрема між Польщею та Литвою через Вільнюс, між Польщею та Україною через Галичину [9]. Як результат, «Міжмор'я» залишилося лише концепцією, яку так і не вдалося втілити в життя.

У післявоєнний період, під впливом радянської окупації більшості країн Центральної та Східної Європи, ця концепція знову втратила актуальність. Однак після розпаду Радянського Союзу в 1991 році ідея «Міжмор'я» знову почала обговорюватися в політичних колах країн регіону, особливо Польщі, яка прагнула знайти нові шляхи для забезпечення власної безпеки. До 2014 року ця ідея не мала великої популярності, однак після анексії Криму Росією та початку війни на Донбасі вона отримала новий поштовх для розвитку [5, с. 12-25].

Зараз, коли регіон стикається з постійною загрозою з боку Росії, концепція «Міжмор'я»

знову обговорюється як потенційний варіант для зміцнення безпеки країн Центральної та Східної Європи. Важливою складовою цієї концепції є її відкритість для нових учасників, зокрема таких країн, як Україна, Грузія та Молдова, які також стикаються з постійною загрозою від Росії [10].

Вплив міжнародних гравців на концепцію «Міжмор'я». Незважаючи на важливу роль НАТО та Європейського Союзу у забезпеченні безпеки країн Східної Європи, ці інституції не завжди здатні оперативно реагувати на загрози, що виникають на східному фланзі Європи. НАТО як військовий альянс зосереджується на колективній обороні, але його рішення часто пов'язані з довгими бюрократичними процесами та необхідністю отримання консенсусу від усіх членів. Країни Центральної та Східної Європи, зокрема Польща, Литва, Латвія та Естонія, вже давно виступають за розширення присутності НАТО в регіоні [8, с. 45-58].

Після 2014 року Північноатлантичний альянс значно збільшив свою військову присутність на східному фланзі, розмістивши багатонаціональні бойові групи в країнах Балтії та Польщі. Проте багато держав цього регіону продовжують відчувати загрозу з боку Росії і вважають, що НАТО діє недостатньо швидко та рішуче, щоб протистояти новим гібридним загрозам [9].

Європейський Союз, у свою чергу, більше зосереджений на питаннях економічної інтеграції та демократичних реформ, ніж на питаннях безпеки. Це створює вакуум, який може бути заповнений регіональними ініціативами, такими як «Міжмор'я». Такий союз міг би не тільки сприяти зміцненню обороноздатності країн-учасниць, але й стати платформою для політичної та економічної співпраці.

Крім того, США відіграють ключову роль у забезпеченні безпеки в регіоні, розглядаючи Центральну та Східну Європу як стратегічний регіон для стримування російського впливу. Зокрема, США активно підтримують Польщу у розвитку її військового потенціалу, розміщуючи на її території американські військові бази, а також розміщуючи елементи протиракетної оборони в Румунії та Польщі [10].

Східне партнерство та його місце в європейській архітектурі безпеки

Ініціатива Східного партнерства (СхП), започаткована ЄС у 2009 році, мала на меті зміцнення політичних, економічних і безпечових зв'язків з Україною, Грузією, Молдовою, Вірменією, Азербайджаном та Білоруссю. Проте, незважаючи на економічні успіхи, зокрема у сфері лібералізації торгівлі, безпе-

кова складова СхП залишається слабкою.

З початком війни в Україні у 2014 році стало очевидно, що ЄС та Східне партнерство не забезпечують достатньої військової та стратегічної підтримки для протистояння зовнішнім загрозам. Це підтверджується не тільки у випадку України, але й у ситуаціях із Грузією та Молдовою, які також стикаються з постійною загрозою з боку Росії через окупацію Абхазії, Південної Осетії та Придністров'я відповідно [9].

У цьому контексті концепція «Міжмор'я» може стати не тільки безпековим, але й економічним та політичним інструментом для забезпечення стабільності в регіоні. Завдяки співпраці країн-учасниць вони можуть покращити координацію своїх зусиль на міжнародній арені та створити спільні механізми для протистояння зовнішнім загрозам.

Гео економічна важливість регіону. Балто-Чорноморський регіон має важливе гео економічне значення, особливо в контексті енергетичної безпеки Європи. Значна частина енергетичних ресурсів, таких як нафта і газ, проходить через цей регіон, що робить його стратегічно важливим для всієї Європи. Країни «Міжмор'я» можуть відігравати ключову роль у диверсифікації постачань енергоносіїв до ЄС, зокрема через LNG-термінали в Польщі та Литві [10].

Наприклад, Польща та Литва активно працюють над зменшенням своєї залежності від російського газу, зокрема через будівництво терміналів для прийому зрідженого природного газу (LNG). Термінал у польському місті Свіноуйсьце вже дозволяє імпортувати газ із США та Катару, а термінал у литовському Клайпеді допомагає забезпечувати потреби країн Балтії. Це дозволяє їм диверсифікувати свої енергетичні джерела та зменшити залежність від російських постачань [2, с. 22-30].

Крім того, розвиток інфраструктурних проектів, таких як Via Carpatia, який з'єднає країни Північної та Південної Європи, підвищить регіональну економічну стійкість і дозволить зменшити залежність від російських енергоресурсів. Цей транспортний коридор сприятиме розвитку як економічних зв'язків, так і військової логістики, що є важливим у контексті регіональної безпеки [9].

Роль Польщі та України у формуванні «Міжмор'я». Польща та Україна є ключовими гравцями у формуванні сучасної концепції «Міжмор'я». Польща, як економічно розвинена держава та член ЄС і НАТО, прагне зміцнити свій вплив у регіоні, зокрема через розвиток військової співпраці з країнами Балтії та України. Україна, зі свого боку, розгля-

дає «Міжмор'я» як інструмент для посилення власної безпеки та інтеграції з європейськими структурами. Для України, яка перебуває в стані війни з Росією, така співпраця має критичне значення [10].

Україна також може стати важливим економічним і логістичним партнером у рамках «Міжмор'я». Завдяки своєму стратегічному розташуванню Україна є важливим транспортним коридором для товарів і енергетичних ресурсів, які перетинають Європу з Півночі на Південь.

Військові аспекти безпеки «Міжмор'я». Спільні військові навчання є важливою складовою безпеки в рамках ініціативи «Міжмор'я». Країни-учасниці, зокрема Польща, Литва та Україна, регулярно проводять навчання для підвищення оперативної готовності своїх збройних сил. Зокрема, навчання «Анаконда» у 2016 році стали одним із наймасштабніших прикладів співпраці в рамках регіональної безпеки. У цих навчаннях брали участь збройні сили з різних країн, що продемонструвало високий рівень координації між учасниками [9].

Для забезпечення довгострокової стабільності необхідно створювати постійні військові підрозділи, здатні швидко реагувати на кризи, а також розвивати інфраструктуру для мобільності військових ресурсів між країнами регіону. Така співпраця дозволить створити ефективну оборонну структуру, здатну оперативно реагувати на загрози.

Проблеми і виклики. Незважаючи на великий потенціал концепції «Міжмор'я», існують значні виклики, які можуть перешкодити її реалізації. Однією з основних проблем є політичні розбіжності між країнами-учасниками. Наприклад, Угорщина, яка підтримує тісні відносини з Росією, може не підтримати ініціативи, спрямовані на стримування російської агресії. Угорщина вже неодноразово блокувала спроби України та інших країн зміцнити свої зв'язки з НАТО через внутрішньополітичні інтереси [10].

Також важливою проблемою є недостатній економічний потенціал деяких країн регіону, таких як Молдова та Україна. Вони не завжди мають достатні ресурси для інвестування в оборонні та інфраструктурні про-

екти. Для успішної реалізації концепції необхідна активна підтримка з боку міжнародних організацій, таких як Європейський Союз та США.

Стратегічні напрямки розвитку «Міжмор'я». Для успішної реалізації концепції «Міжмор'я» необхідно розвивати кілька ключових стратегічних напрямків:

Поглиблення військової співпраці. Регулярні військові навчання, створення спільних військових підрозділів і координація зусиль у сфері оборони мають стати ключовими елементами співпраці. Це дозволить забезпечити швидке реагування на загрози та підвищити обороноздатність країн-учасниць.

Енергетична диверсифікація. Зменшення залежності від російських енергоносіїв через розвиток LNG-терміналів та нових газових маршрутів стане важливим чинником стабільності. Це дозволить країнам-учасникам забезпечити власну енергетичну безпеку.

Інфраструктурні проекти. Продовження розвитку таких проектів, як Via Carpatia, для зміцнення економічних та транспортних зв'язків між країнами регіону, є важливим напрямком співпраці. Це також сприятиме зміцненню військової логістики.

Дипломатична інтеграція. Спільна зовнішня політика та дипломатична координація між країнами-учасниками можуть посилити їхній вплив на міжнародній арені та забезпечити підтримку з боку міжнародних партнерів [10].

Висновки. Концепція «Міжмор'я» може стати важливою складовою нової геополітичної архітектури Європи, спрямованої на посилення безпеки та економічної стійкості країн Балто-Чорноморського регіону. Хоча існують значні виклики, такі як політичні розбіжності та економічна слабкість окремих країн, потенціал для розвитку регіонального альянсу є великим. Для успішної реалізації цієї концепції необхідна координація між країнами-учасниками, активна підтримка з боку міжнародних організацій і стратегічне планування у галузях безпеки, енергетики та інфраструктури. Водночас ініціатива «Міжмор'я» може стати важливим інструментом у рамках ініціативи Східного партнерства, доповнюючи її безпековою складовою.

Література:

1. Балук В. Регіональна безпека та співпраця у межах ініціативи «Міжмор'я». *Геополітика України: історія і сучасність*. 2021. №38. С. 53–67.
2. Дорощенко С. Енергетична безпека країн Центральної Європи: виклики та перспективи. *Науковий вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2020. №2(710). С. 22–30.
3. Іванченко Т. В. Співпраця країн Балтійсько-Чорноморського регіону в контексті енергетичної безпеки. *Європейський науковий журнал*. 2023. №1(50). С. 67–78.

4. Коваль О. Вплив енергетичної безпеки на зовнішню політику України. *Журнал міжнародних досліджень*. 2020. №6(2). С. 44–58.
5. Лісовий А. Міжмор'я як елемент регіональної безпеки: перспективи для країн Східного партнерства. *Scopus: East European Journal of Security*. 2022. №5(9). С. 12–25.
6. Мельничук С. Взаємодія країн Балто-Чорноморського регіону: нові виклики та можливості. *Безпека і стабільність Європи*. 2021. №11(4). С. 36–49.
7. Піщальник Л. Регіональні союзи в Європі: проблемами та перспективи розвитку. *Геополітика і безпека Європи*. 2020. №3(14). С. 29–42.
8. Поляков А. І. Нові ініціативи в рамках Балто-Чорноморського союзу: перспективи економічного розвитку. *Економічний розвиток Європи*. 2022. №15(5). С. 45–58.
9. Європейська правда. Балто-Чорноморський союз: міф чи реальність?. *Європейська правда*. 2021. Доступно за адресою: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/03/5/7120304/>.
10. Хвиля. На шляху до Балто-Чорноморського союзу. *Хвиля*. 2023. Доступно за адресою: <https://hvylya.net/uk/analytics/282257-na-puti-k-balto-chernomorskomu-soyuzu>.